

УДК 373.2(100)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/22.166928>

Юрій КАЛІЧАК,
orcid.org/0000-0003-4348-1740
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
(Дрогобич, Україна) yukalichak@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗА КОРДОНОМ

У статті розглянуто системи дошкільної освіти зарубіжних країн. Охарактеризовано особливості функціонування недержавних закладів дошкільної освіти в зазначених країнах.

Установлено, що кожна національна система дошкільної освіти має власні особливості та передовий досвід, який, як правило, передбачає особливу увагу до дітей раннього віку, широке використання інноваційних технологій едукції дошкільників, наявність поряд із державними великої кількості приватних і конфесійних закладів дошкільної освіти. Їх організовують, утримують і фінансують місцеві органи влади, промислові та сільськогосподарські підприємства, релігійні та громадські організації, приватні особи.

Ключові слова: дошкільна освіта за кордоном, виховання, навчання, дитячі садки, ясла, ясла-сади, приватні та конфесійні заклади дошкільної освіти.

Yurii KALICHAK,
orcid.org/0000-0003-4348-1740
candidate of sciences (Ed.), associate professor,
Department of General Pedagogy and Pre-school Education,
Ivan Franko State Pedagogical University in Drohobych
(Drohobych, Ukraine) yukalichak@gmail.com

PECULIARITIES OF PRIVATE PRE-SCHOOL INSTITUTIONS ABROAD

In the article the systems of preschool education of foreign countries are considered and analysed. Peculiarities and trends of preschool education are highlighted. The basic problems of the systems of preschool education in those countries are determined. A description of the main types and programs of pre-school institutions is given, in particular; the peculiarities of the functioning of private pre-school institutions.

It is noted that in many countries of the world pre-school education is the primary link of a single system of education. It is organized, maintained and funded by local authorities, industrial and agricultural enterprises, religious and public organizations, and individuals. The most common pre-school institutions in most countries are permanent and seasonal nurseries, kindergartens with different working hours, pre-school classes within elementary school, maternity schools, children's playgrounds.

It has been established that each national system of pre-school education has its own characteristics and best practice, which usually involves a particular attention to young children, widespread use of innovative technologies for pre-school children, and the existence of a large number of private and confessional pre-school establishments along with the state.

It has been found out that the group educators (often they are mothers of the children in the group) must have special psychological and pedagogical training.

It has been determined that the market of pre-school educational services is the aggregate of socio-economic relations between consumers and producers as the pre-school educational services are provided for a fee. The parents have the opportunity to receive alternative options of these services: to send their children to private kindergartens or to choose other forms of organization of child care and development. The service providers are pre-school establishments, which, depending on the sources of funding, are divided into state-run, municipal and private establishments. The demand for preschool educational services is formed under the influence of socioeconomic and other characteristics of individual families, including their composition, social status, employment of family members, values and moral standards, place of residence, material position, etc.

Key words: pre-school education abroad, upbringing, training, kindergartens, nursery, private and confessional pre-school institutions.

Постановка проблеми. У сучасних складних соціально-економічних умовах одна з найважливіших проблем сфери дошкільної освіти – надання широким прошаркам населення якісних і доступних освітніх послуг.

Ринок дошкільних освітніх послуг – це сукупність соціально-економічних відносин між споживачами й виробниками з приводу надання дошкільних освітніх послуг за певну плату. Батьки мають можливість отримання альтернативних варіантів

цієї послуги: віддати свою дитину в приватний дитячий садок або вибрати інші форми організації виховання, догляду та розвитку дитини. Поста- чальниками послуги є заклади дошкільної освіти, які поділяються на державні, муніципальні й недержавні (залежно від джерел фінансування). Попит на дошкільні освітні послуги формується під впливом соціально-економічних та інших характеристик окремих сімей, зокрема складу, соціального статусу, зайнятості членів сім'ї, цінностей і моральних орієнтирів, місця проживання, матеріального становища й т. ін.

До найгостріших проблем системи дошкільної освіти належать такі: висока черговість у ЗДО; забезпечення «рівних стартових можливостей» для дітей, що вступають у школу; розвиток альтернативних форм дошкільної освіти; відсутність молодих кадрів (через низьку зарплату); розроблення нових законодавчих і правових форм; залучення фінансових інвестицій; стимулювання державно-приватного партнерства.

У зв'язку із соціально-економічними змінами в країні, що відбулися на початку 90-х років, почалося різке скорочення кількості закладів дошкільної освіти, унаслідок чого знизилася охоплення дітей дошкільною освітою.

Проблема доступності дошкільної освіти є й у містах, і в сільських районах, хоча причини її різні. Якщо недостатній доступ до послуг ЗДО в містах зумовлений фізичною нестачею закладів і місць у них, то проблеми села багато в чому спричинені структурою поселень (як правило, це нечисленні села з невеликою кількістю дошкільнят). Погані дороги й відсутність відповідного транспорту ускладнюють доступ до дошкільної освіти для дітей, що мешкають у сільській місцевості.

У зв'язку з дефіцитом місць у ЗДО проблема загальнодоступності дошкільної освіти вирішується сьогодні також за рахунок використання внутрішніх резервів системи освіти, розвитку різних її форм, зокрема недержавних, а також більш гнучкої системи режимів перебування дітей у ЗДО.

Нині в практику активно запроваджуються групи короткотривалого перебування дітей у дитячому садку. Загалом групи короткотривалого перебування функціонують за гнучким режимом: відвідування від 3 до 5 разів на тиждень тривалістю від 3 до 5 годин на день залежно від потреб батьків.

Розвиток мережі груп короткотривалого перебування переслідує такі цілі: забезпечення повного охоплення дітей дошкільною освітою; об'єднання зусиль сім'ї й ЗДО в зміцненні здоров'я, вихованні

та навчанні дітей; забезпечення умов наступності дошкільної та початкової загальної освіти.

Робота груп короткотривалого перебування спрямована на охоплення послугами дошкільної освіти дітей, які не відвідують дитячий садок. У якості причин, що перешкоджають відвідуванню дитиною дитячого садка, можуть виступати її ослаблене здоров'я, підвищена стомлюваність або інші медико-психологічні протипоказання для тривалого перебування в колективі; негативний досвід самих батьків, пов'язаний із дитячим садком; незадоволення умовами організації побуту дитини в ЗДО й т. ін. Створення гнучкої системи освітніх послуг дозволяє охопити дошкільною освітою дітей, із тих чи інших причин позбавлених необхідної підготовки до шкільного навчання.

Сфера освіти в усьому світі має безумовний пріоритет, будучи основним фактором динамічного розвитку економіки й суспільства в будь-якій країні. Умовою відновлення системи освіти є наявність рівноправного недержавного сектора, здатного ініціювати інноваційні підходи, органічно доповнювати офіційну лінію державних органів освіти, оперативно реагувати на потреби ринку. Недержавні освітні заклади є невід'ємною частиною вітчизняної системи освіти й розширюють можливості реалізації громадянами права на якісну освіту.

У нинішній непростій економічній ситуації активна робота життєздатного недержавного сектора, інтегрованого в загальнонаціональну систему, стає з кожним роком усе більш актуальною. Характерними рисами недержавних навчальних закладів є інноваційність, упровадження авторських методик навчання й виховання, багаторівневість, доступність, наявність гнучкої й мобільної системи управління, відсутність стереотипів і шаблонів в організації освітнього процесу. Не менш важливим фактом вважаємо роботу недержавних дитячих садків на принципах самофінансування, що сприяє розвитку матеріально-технічної бази. Цей досвід особливо цінний у контексті змін, що відбуваються в останні роки у сфері фінансування освіти в Україні.

У багатьох країнах світу дошкільна освіта є первинною ланкою єдиної системи едукації. Дитячі ясла та садки організовують, утримують і фінансують місцеві органи влади, промислові та сільськогосподарські підприємства, релігійні та громадські організації, приватні особи. Найбільш розповсюдженими закладами дошкільної освіти в більшості країн є стаціонарні та сезонні ясла, дитячі садки з різною тривалістю роботи,

дошкільні відділення при початкових класах, материнські школи, дитячі майданчики.

Аналіз досліджень. Дослідженню зарубіжного досвіду функціонування закладів дошкільної освіти, зокрема й недержавних, присвячені праці В. Зєбзеєвої, С. Дудко, Л. Литвин, Т. Поніманської й ін.

Метою статті є вивчення й аналіз систем дошкільної освіти в зарубіжних країнах, зокрема організація та функціонування недержавних закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. У процесі наукового пошуку нас цікавив, насамперед, зарубіжний досвід організації недержавних закладів дошкільної освіти в різних країнах світу, який має свою цінність і для української дошкільної освіти в умовах сьогодення.

Так, тривалий час у Великобританії функціонували заклади громадського догляду дітей із небагатих сімей. Нині вони трансформувалися в сучасні типи закладів дошкільної освіти, які забезпечують диференційований підхід до виховання дітей. Формування й розвиток системи дошкільного виховання відбувалося під впливом ідей Ф. Фребеля, М. Монтессорі, Г. Штейнера, Ж. Піаже, Дж. Брунера (Зєбзеєва, 2007: 38).

Закладів дошкільної освіти в країні недостатньо для забезпечення догляду для всіх дітей до вступу в школу, навчання в якій починається з 5 років. Основними їх типами є муніципальні та приватні денні ясла, ясельні школи, ясельні класи, ігрові групи, клуби матері й дитини, групи «можливостей». За змістом роботи їх можна об'єднати в три групи:

- денні ясла, які забезпечують догляд за дітьми;
- ясельні класи й школи, які працюють як заклади інтелектуального розвитку дітей, підготовки їх до школи;
- ігрові групи, клуби матері й дитини, групи «можливостей» (Вульфсон, 1999: 105).

Муніципальні денні ясла відкривають місцеві органи влади для дітей у віці від декількох місяців до 4–5 років. Працюють вони протягом року з 8 до 18-ї години й призначені для виховання дітей, батьки яких мають невисокий рівень доходів.

Приватні денні ясла створюють приватні особи, організації, благодійні товариства, релігійні організації тощо. До них належать церковно-общинні денні ясла; ясла, які відкривають для дітей своїх працівників фабрики, компанії, корпорації, банки; комерційні ясла; кооперативні ясла; ясла психолого-педагогічного профілю при науково-дослідницьких центрах. Їх метою є надання матерям, які мають маленьких дітей, кілька годин вільного часу в день.

У країні є багато приватних вихователів, які за бажанням батьків працюють із дітьми у віці від народження до 5 років протягом усього робочого дня.

Особливо популярні безкоштовні муніципальні ясельні школи й класи для дітей 3–5 років. Переваги мають ясельні центри – своєрідні об'єднання денних і ясельних шкіл (їх небагато). При початкових школах часто організують ясельні центри, які займаються інтелектуальним, фізичним, моральним, естетичним, трудовим розвитком дітей, формуванням їх індивідуальності. Організують їх батьки. Як правило, ясельні центри забезпечують найвищий рівень усебічного виховання.

Найпоширенішим типом закладів дошкільної освіти є ігрові групи, об'єднані в асоціацію дошкільних ігрових груп. Фінансуються вони частково з державного бюджету, за рахунок благодійних внесків, а найбільше – батьками дітей. У них виховується до 70% дітей у віці 2–3 років. Групи налічують від 6 до 40 дітей, працюють групи 2–3 години від двох до п'яти днів на тиждень. Керівники ігрових груп (часто ними є матері вихованців групи) обов'язково повинні мати спеціальну психолого-педагогічну підготовку (Зєбзеєва, 2007: 74).

Дитячі садки в Ізраїлі перебувають на утриманні муніципалітетів, релігійних і жіночих організацій. Працюють цілий рік, за винятком невеликих канікул у серпні. Діють платні приватні садки й групи по 5–10 дітей раннього (із 3-х місяців) і дошкільного віку. Відкривати приватні дитячі садки дозволено лише фахівцям із педагогічною освітою. Як і муніципальні, приватні дитячі садки контролюються Міністерством освіти. Усі діти обов'язково повинні відвідувати старшу групу в дитячому садку, яка безкоштовно готує їх до школи. Вони опановують різні види художньої діяльності, слухають розповіді й казки, вчать читати й рахувати, працюють на комп'ютері, знайомляться з народними традиціями (Буре, Островская, 2003: 17–19).

Заклади дошкільної освіти в Китаї дуже великі (270 вихованців і 60 педагогів та обслуговуючого персоналу). Групи налічують 25–26 дітей переважно денного перебування, 5% груп закладів дошкільної освіти – цілодобові, із них батьки забирають дітей у середу й суботу. Вихователі і їх помічники повинні бути різного віку, уміти чітко організувати поведінку дітей, не надавати багато часу на вільну діяльність, виховувати звичку до порядку, прищеплювати навички колективного життя, уникаючи покарань, виховувати працелюбність, наполегливість, відповідальність перед

батьками, вихователями та країною. Патріотичне виховання є основою навчально-виховного процесу. Значна увага відводиться розвитку музичних здібностей (Сазонова, Зебзеєва, 2014: 161–162).

Традиції суспільного дошкільного виховання в Німеччині є одними з найдавніших. Із 1957 р. діє закон про вільне відвідування дитячих садків, 20% з яких утримує держава, 80% належать церковним общинам, профспілкам, німецькому Червоному Хресту, службі молоді й іншим благодійним товариствам. Батьки оплачують 50% утримання дітей, інші витрати відшкодовує власник закладу дошкільної освіти (URL:<http://www.pedpresa.ua>, 2018: 1–3).

У Німеччині є такі типи закладів дошкільної освіти: дитячі садки з повним або неповним днем, призначені для дітей 3–6 років; одноступові заклади дошкільної освіти (переважно для старших дошкільників); пришкільні групи (для п'ятирічних дітей); підготовчі класи основної школи, які виховують і навчають п'ятирічних дітей; цілодобові інтернати для здорових дітей у віці від 3 до 6 років; інтернати для дітей із проблемами здоров'я й розвитку; материнські центри, у яких матері разом із дітьми займаються цікавою й корисною діяльністю, спілкуються між собою й фахівцями з педагогіки й психології (Зебзеєва, 2007: 48).

Головні концептуальні засади виховання дітей реалізуються в дитячих садках вільного й відкритого типів. Найпоширеніший тип вільного дитячого садка – штейнерівські дитячі садки й дитячі садки М. Монтессорі.

Систему дошкільного виховання в Польщі утворюють дитячі садки, ясла-садки з повним (міста) і неповним (сільська місцевість) днем перебування дітей. Діють також цілодобові двотижневі ясла-садки й тимчасові дитячі садки типу сімейних мікросадків, розташованих у квартирах багатоквартирних будинків.

Більшість дитячих садків у Польщі – муніципальні. Рівень їх, утім, досить високий, оскільки держава приділяє багато уваги цій сфері. Крім муніципальних, є й громадські дитячі садки, що призначені для дітей, позбавлених батьківської опіки, а також для дітей із відставанням у розвитку або з обмеженими можливостями. Приватні дитячі садки в Польщі відрізняються великою кількістю вихователів, малою наповнюваністю груп і, звісно ж, міцною матеріальною базою. Приватні дитячі садки відвідують діти дуже заможних громадян. Середній клас задовольняється муніципальними дитячими садками (Сазонова, Зебзеєва, 2014: 164).

На розвиток американської системи дошкільного виховання вплинула реалізація програми «Хед Старт» (1965 р.), яка передбачала збільшення асигнувань на створення закладів дошкільної освіти (передусім для дітей із малозабезпечених сімей). Якщо в 1965 р. дитячі садки відвідували 10% три-чотирирічних дітей, то в 1985 р. – 40%, а 5–6-річних дітей – 96%. Нині в США відвідування закладів дошкільної освіти є нормою підготовки до школи (Вульфсон, 1999: 28).

Потреби сімей спричинили формування різноманітних типів закладів дошкільної освіти:

- групи дітей 4–5 років при школах. Ці державні дитячі садки працюють 2–3 години зранку, дбаючи, насамперед, про інтелектуальний розвиток дитини;

- школи-ясла для дітей раннього віку (із 3 років). Окремі з них діють при наукових центрах і педагогічних коледжах, використовуючи розвиваючі навчальні програми;

- приватні центри, що функціонують протягом дня переважно при підприємствах і організаціях для дітей робітників і службовців (Парамонова, Протасова, 2001: 90).

Кожен штат США має свої освітні стандарти, а кожен заклад працює за власною програмою. У звичайних групах займається 1–2 дошкільники з проблемами в розвитку. Із ними працює спеціальний педагог на основі індивідуальної програми й вихователь, чиї повноваження поширюються на всю групу. Діти, що відстають у розвитку, беруть участь у загальному житті групи, за необхідності їм надають відповідну допомогу. Спільна діяльність зі здоровими дітьми повинна сприяти розвитку їх умінь і навичок. Як правило, це забезпечує позитивні результати як для відсталих дітей, так і для їхніх здорових однолітків. Діти вчать жити в інтегрованому суспільстві, із дитинства отримуючи соціально-комунікативний досвід, виховуючи в собі милосердя й гуманність.

Концепція дошкільного виховання в США полягає в розвитку особистості дитини через набуття нею досвіду. Значну увагу звернено на розвиток дитячої творчості й обдарованості. У процесі залучення до мистецтва в дітей розвиваються здібності до спілкування.

Заклади дошкільної освіти у Фінляндії існують із 50-х рр. XIX ст. Певний час вони працювали за Фребелівською системою. У пошуках раціональних моделей роботи закладів дошкільної освіти апробувалися американська, шведська системи й система М. Монтессорі.

У Фінляндії є такі типи закладів дошкільної освіти:

– народні дитячі садки. Вони виникли давно й були покликані допомагати у вихованні дітей сім'ям, у яких батьки працюють;

– відкриті дитячі садки, у яких поширеним є денний догляд за дітьми в сім'ях;

– пересувні дитячі садки (на зразок сезонних);

– заклади дошкільної освіти для дітей із проблемами фізичного й психічного розвитку;

– сімейні дитячі садки, що є також досить розповсюдженими, призначення яких полягає в організації сімейного догляду за дітьми. Для роботи в подібних закладах вихователі повинні мати спеціальну підготовку;

– відкриті дитячі садки, які працюють за типом ігрових майданчиків, куди батьки приводять дітей для прогулянок, спільних ігор з однолітками;

– дошкільні дитячі будинки, робота яких розгортається за принципом життя великої сім'ї (Сазонова, Зебзеєва, 2014: 163–164).

Суспільне дошкільне виховання в Фінляндії здійснюється в тісному зв'язку із сім'єю. Кожна третя дитина до 3 років і майже всі діти дошкільного віку (за рік до школи) виховуються в закладах системи дошкільної освіти. Батьки мають широкі можливості щодо безпосередньої участі в роботі закладів дошкільної освіти. Кількість дітей у групах має чіткі обмеження:

– у віці до року – не більше 6 дітей;

– від 1 року до 2 років – не більше 12;

– після 3 років – не більше 20 вихованців (Сазонова, Зебзеєва, 2014: 165).

Графік роботи педагогічного персоналу побудований таким чином, щоб удень із дітьми працювали всі вихователі й няні. Заборонено продаж іграшок військової тематики. Вихователями можуть працювати лише особи, які отримали спеціальну вищу освіту.

За кількістю дітей, залучених до системи суспільного дошкільного виховання, Франція займає одне з перших місць у світі. Її дошкільна педагогіка увібрала кращі теорії виховання вітчизняних (П. Кергомар, С. Френе) і зарубіжних педагогів (М. Монтесорі, Ж.-О. Декролі, Ж. Піаже). Основними типами закладів дошкільної освіти, у яких виховують дітей від 2 до 6 років, є материнські школи, класи для малят при початкових школах, дитячі садки.

Головною формою занять у материнській школі є гра. У 1975 р. у Франції був прийнятий закон про школу, який передбачав заходи щодо забезпечення наступності між дошкільним вихованням і шкільним навчанням. Діє єдина, обов'язкова для всіх навчальних закладів державна освітня програма. Навчає дітей у материнській і початковій

школах один педагог, який реалізує тісний зв'язок між дошкільним і шкільним навчанням. Завдяки цьому в материнських школах і класах для малят при школах навчаються всі дошкільнята 5–6 років, а молодші діти забезпечені дошкільними закладами на 75% (Орлова, 2011: 82).

Загальною метою дошкільного виховання є розвиток фізичних, соціальних, поведінкових та інтелектуальних навичок, необхідних для формування вміння жити в сучасному суспільстві. Перевагу надають не накопиченню знань, а розвитку дитячої ініціативи, вихованню соціальної компетенції (Thevenon, 2004: 8–9).

Робота закладів дошкільної освіти спрямована на те, щоб ввести дитину в життя колективу, розвинути навички різних видів діяльності, сформулювати прагнення до знань, навчити вибудовувати відносини з іншими дітьми. Дошкільники повинні засвоїти відповідні моторні навички, отримати певний рівень інтелектуального й мовного розвитку, опанувати малювання ц і інші види образотворчої діяльності (Сараєв, 2004: 22).

Заклади дошкільної освіти Швейцарії (дитячі садки чи дитячі школи) призначені для виховання дітей 4–6 років. Крім державних, є багато приватних закладів дошкільної освіти, які впродовж п'яти днів на тиждень працюють по кілька годин на день і розміщуються переважно в одноповерхових котеджах із майданчиками для прогулянок і занять фізичною культурою. Історично склалися дві концепції виховання дітей дошкільного віку: у німецькій частині країни концепція заснована на ідеях Ф. Фребеля, у романській – женецького напрямку (Е. Клапаред, А. Фер'єр, Ж. Піаже) і Монтесорі-садки. Постійно триває пошук ефективних шляхів взаємодії закладів дошкільної освіти й початкової школи, організуються комплекси «дитячий садок – школа» для підготовки дітей до школи (Парамонова, Протасова, 2001: 87).

Японська система виховання зорієнтована на раннє виявлення задатків і природний розвиток здібностей. Групи в дитячих садах досить численні – у середньому по 40 дітей. Виховне середовище дбайливо, зі смаком організоване. Діти беруть участь у створенні затишку й краси приміщення: вони вирощують квіти, конструюють, виготовляють панно й гобелени тощо. Участь дітей у художній праці є обов'язковою, оскільки, на думку японців, лише рукотворна краса підводить людину до філософського розуміння прекрасного як доцільності буття (URL: <http://www.pedpresa.ua>, 2017: 1).

Процес виховання дітей будується на тісній співпраці вихователів і батьків. Традиційними є

відвідування дітей батьками, спортивні дні, дні спостережень, спільне записування цікавих думок педагогів і батьків про розвиток дитини, батьківські збори. Проблемами розвитку дитячих талантів переймаються не тільки педагоги й батьки. Відчутно впливає на функціонування системи закладів дошкільної освіти Асоціація раннього розвитку й організація «Навчання талантів». Слова автора популярних праць про виховання здібностей у дітей, засновника фірми «Соні» Масару Ібуки про те, що основою розвитку розумових здібностей дитини є її особистий досвід пізнання в перші три роки життя, коли активно розвивається структура мозку, що жодна дитина не народжується геніальною чи відсталою, кожен може вчитися добре, оскільки все залежить від методу навчання, який повинен бути гуманним і враховувати можливості, нахили й інтереси дитини, вичерпно і влучно характеризують особливості японської системи дошкільної освіти (Ібука, 2011: 6).

Висновки. Дослідження освітніх систем країн світу спрямоване на виявлення сутності, головних напрямів і чинників, що зумовлюють спільність і розбіжність у функціонуванні та розвитку освіти, дозволить визначити майбутні цілі освітніх систем, урахувуючи спільні риси та національне різноманіття; визначити нові нормативи, основні вміння, які необхідно набути з метою здійснення навчання впродовж життя; пристосувати світові формальні та неформальні системи освіти до потреб суспільства, що ґрунтуються на знаннях, і спрямувати на розвиток особистої мотивації, критичного мислення й уміння вчитися; удосконалити наявні освітні системи та розробити нові диференційовані стратегії.

Якими б своєрідними, оригінальними не були національні системи освіти й виховання дітей дошкільного віку, усі вони мають в основі універсальні принципи, представляють єдину й цілісну систему дошкільного виховання й навчання як загальний цивілізаційний феномен.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буре Р., Островская Л. Воспитатель и дети. М., Ювента, 2003. 175 с.
2. Вульфсон Б. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века. М.: УРАО, 1999. 208 с.
3. Дошкільна освіта у світі. Японія. URL: <https://pedpresa.ua/117164-doshkilna-osvita-u-sviti-yaponiya.html>.
4. Парамонова Л., Протасова Е. Дошкольное и начальное образование за рубежом: история и современность. М.: Издательский центр «Академия», 2001. 240 с.
5. Дошкільна освіта у світі. Німеччина. URL: <http://pedpresa.ua/115677-doshkilna-osvita-u-sviti-nimechchyna.html>.
6. Дудко С. Дошкольное образование во Франции: история и современность. Отечественная и зарубежная педагогика. 2014. № 1. С. 89–97.
7. Зebbеева В. Дошкольное образование за рубежом: история и современность, 2007. 128 с.
8. Орлова Л. Особенности дошкольного образования во Франции. Детский сад: теория и практика, 2011. № 2. С. 80–85.
9. Сазонова Д., Зebbеева В. Системы дошкольного образования за рубежом: их педагогический потенциал. JSRP. 2014. № 8 (12). С. 161–166.
10. Crapez K. Relever le pari de l'egalite des chances. Label France. 2004. № 54. P. 22, 23.
11. Ibuka M. Kindergarten Is Too Late! Moscow: Alpina non-fiction, 2011. 126 p.
12. Thevenon E. Ecole maternelle: de l'eleve. Label France. 2004. № 54. P. 8–9.

REFERENCES

1. Bure R., Ostrovska L. Vospitatel i deti. [Educator and children]. Moscow, Yuventa, 2003. – 175 p. [in Russian].
2. Vulfson B. Strategiya razvitiya obrazovaniya na Zapade na poroge XXI veka. [Strategy for the development of education in the West on the threshold of the XXI century]. Moscow: URAO, 1999. – 208 p. [in Russian].
3. Doshkilna osvita u sviti. Yaponiya [electronic resource]. [Pre-school education in the world. Japan]. URL: <https://pedpresa.ua/117164-doshkilna-osvita-u-sviti-yaponiya.html>. [in Ukrainian].
4. Ibuka M. Kindergarten Is Too Late!/Masaru Ibuka. Moscow: Alpina non-fiction, 2011. 126 p.
5. Paramonova L., Protasova Ye. Doshkolnoye i nachalnoye obrazovaniye za rubezhom: Istoriya i sovremennost. [Preschool and Primary Education Abroad: The Past and the Present]. Moscow: «Akademiya» Publishing House, 2001. 240 p. [in Ukrainian].
6. Doshkilna osvita u sviti. Nimechchyna [electronic resource]. [Pre-school education in the world. Germany]. URL: <http://pedpresa.ua/115677-doshkilna-osvita-u-sviti-nimechchyna.html> [in Ukrainian].
7. Dudko S. Doshkol'noye obrazovaniye vo Frantsii: istoriya i sovremennost'. [Preschool education in France: history and modernity]. Otechestvennaya i zarubezhnaya pedagogika. 2014. № 1. pp. 89–97 [in Russian].
8. Zebbeyeva V. Doshkol'noye obrazovaniye za rubezhom: istoriya i sovremennost', [Pre-school education abroad: history and modernity] 2007. 128 p. [in Russian].
9. Orlova L. Osobennosti doshkol'nogo obrazovaniya vo Frantsii. [Features of preschool education in France] Detskiy sad: teoriya i praktika. 2011. № 2. pp. 80–85 [in Russian].
10. Sazonova D., Zebbeyeva V. Sistemy doshkol'nogo obrazovaniya za rubezhom: ikh pedagogicheskiy potentsial. [Preschool education systems abroad: their pedagogical potential.] JSRP. 2014. № 8 (12). pp.161–166 [in Russian].
11. Crapez K. Relever le pari de l'egalite des chances. Label France. 2004. № 54. P. 22, 23.
12. Thevenon E. Ecole maternelle: de l'eleve. Label France. 2004. № 54. P. 8–9.